

Pekmez

Konobarica u kafiću u Varšavi pita me jesam li turist. "Zapravo", kažem joj ja, uprijevši prstom u obližnje raskrižje, "dom mi je baš tamo." Iznenadujuće malo vremena trebalo mi je da prostor širok sto dvadeset centimetara, u zemlji čiji jezik ne govorim, nazovem domom. No taj uski, izduženi prostor gdje sam proveo noć stvarno osjećam kao dom.

Još prije tri godine ta ideja izgledala mi je kao bedasta zafrkancija. Netko me nazvao na mobitel s tajnog broja. S druge strane linije čovjek koji je govorio engleski s izraženim poljskim naglaskom predstavio se kao Jakub Szczesny i rekao mi da je poljski arhitekt.

"Jednog sam dana", rekao je, "hodao po Ulici Chlodna i spazio uski procijep između dvije zgrade. I taj mi je procijep rekao da vam tamo moram sagraditi kuću."

"Super", rekao sam. "Uvijek je dobro slušati što ti govori procijep."

Dva tjedna nakon tog uvrnutog razgovora koji sam u pamćenju klasificirao pod "Nebulozna pošalica" Szczesny me ponovo nazvao. Ovaj put zvao je iz Tel Aviva. Došao je ovamo da sretnemo licem u lice, jer misli (i dobro je mislio) da ga tijekom našeg prošlog razgovora nisam uzeo ozbiljno. Sastali smo se u kafiću u Ulici Ben Yehuda i on mi je detaljnije iznio svoju ideju o gradnji kuće veličine mojih proporcija; što više minimalistički i što manje, to bolje. Kad je Szczesny ugledao neiskorišteni prostor između dvije zgrade u Ulici Chlodna, odlučio je da će tamo sagraditi kuću za mene. Na sastanku mi je pokazao arhitektonski nacrt uske trokatnice.

Nakon našeg sastanka odnio sam računalnu simulaciju te kuće u Varšavi svojim roditeljima. Moja mama rođena je u Varšavi 1934. Kad je izbio rat, ona i njena obitelj završile su u getu. Kao dijete morala se snalaziti da prehrani roditelje i malog brata. Djeca su iz geta mogla pobjeći mnogo lakše i vratiti se s prokrijumčarenom hranom. Tijekom rata ostala je bez majke i malog brata. Nakon toga umro joj je i otac, i ostala je sama na svijetu.

Jednom prilikom prije mnogo godina rekla mi je da je tada, nakon majčine smrti, rekla ocu da nema više volje boriti se, i da joj je sasvim svejedno ako umre. Otac joj je rekao da ne smije umrijeti, da je ona ta koja mora preživjeti. "Nacisti žele", rekao je, "izbrisati naše ime s lica zemlje, a ti si jedina koja ga može održati na životu. Tvoj je zadatak da preživiš rat i osiguraš da se naše ime ne zatre. Tako da svatko tko ikada bude hodao Varšavom zna za to ime." Ubrzo je i on umro, za vrijeme Varšavskog ustanka. Nakon svršetka rata mamu su poslali u jedno poljsko sirotište, zatim u drugo u Francuskoj, a onda su je poslali u Izrael. Preživjevši, ispunila je očev zahtjev.

Obitelj i obiteljsko ime održala je živim.

Kad su mi knjige počele izlaziti na drugim jezicima, dvije zemlje u kojima sam polučio najveći uspjeh bile su, na moje veliko iznenađenje, Poljska i Njemačka. Nakon toga je, savršeno slijedeći maminu biografiju, na red došla Francuska. Mama se nikad nije vratila u Poljsku, no moj uspjeh u zemlji u kojoj je rođena bio joj je jako važan, čak važniji od uspjeha u Izraelu. Sjećam se da mi je, nakon što je pročitala moju prvu zbirku priča u poljskom prijevodu, rekla: "Ti uopće nisi izraelski pisac. Ti si poljski pisac u progonstvu."

Samo je bacila oko na prikaz te kuće. Na moje iznenađenje, prepoznala je ulicu istog časa: ta uska kuća bila bi sagrađena točno na mjestu gdje je most spajao manji s većim dijelom geta. Kad je krijumčarila hranu, tamo je morala zaobići barikadu koju su čuvali nacistički vojnici. Znala je da će je ubiti na licu mjesta ako je ulove da nosi štrucu kruha.

A ja se sada nalazim na tom istom raskrižju, i ta uzana kuća više nije simulacija. Pored zvona je natpis na kojem velikim, odvažnim slovima piše: DOM KERETE. I ja osjećam da smo mama i ja sada ispunili djedovu želju, i da je naše ime ponovo živo u gradu u kojemu nije ostao gotovo nikakav trag moje obitelji.

Na povratku iz kafića na ulazu me čeka žena starija od moje majke, u rukama držeći staklenku. Živi preko puta, čula je za usku kuću i htjela je zaželjati dobrodošlicu novom izraelskom susjedu ovom staklenkom pekmeza koji je sama napravila. Zahvalio sam joj i rekao da ću u kući boraviti vrlo malo i simbolično. Kimnula je, no zapravo nije slušala što govorim. Zamolio sam jednog prolaznika da joj prevede to što sam rekao, no on je sa žaljenjem rekao da mu se čini kako ona ne čuje baš dobro. Još sam joj jednom zahvalio i okrenuo se da uđem u kuću. No ona me uhvatila za podlakticu i započela svoj monolog. Ulični prevoditelj jedva ju je mogao pratiti. "Kad je bila djevojčica, kaže, imala je u razredu dvije prijateljice koje su živjele nedaleko odavde. Obje su bile Židovke, i kad su Nijemci zauzeli grad, morale su odseliti u geto. Prije no što su otišle, njena majka joj je dala dvije kriške kruha s pekmezom i rekla joj da ih da prijateljicama. One su uzele kruh s pekmezom, zahvalile, i više ih nikada nije vidjela."

Starica kima kao da potvrđuje svaku riječ prevedenu na engleski, a kad je čovjek zašutio, ona pridoda još par rečenica. "Kaže da je ovo ta ista vrsta pekmeza koji je njena majka tada namazala na kriške kruha. No sada je drugo vrijeme, i nada se da vas nitko nikada neće prisiliti da odete iz svoje kuće." Stara je žena kimala, a oči su joj se napunile suzama. Moj zagrljaj isprva ju je uplašio, a zatim jako obradovao.

Iste večeri sjedio sam u kuhinji svoje uske kuće i ispijao šalicu čaja žvačući krišku kruha i pekmeza, slatku od velikodušnosti i kiselu od uspomena. Još uvijek sam jeo kad mi je zazvonio mobitel. Na zaslону sam vidio da me zove mama. "Gdje si pak ti?" pita me onim zabrinutim tonom kojeg se sjećam iz djetinjstva kad sam kasnio kući jer sam se bio zaigrao kod prijatelja.

"Evo me, mama, tu sam", kažem ja dok mi suze stežu grlo, "U našem domu u Varšavi."